

- A) znaky poviedky
 B) Tajovský, Timrava – iba poviedky
 C) slohové postupy a slohové útvary, slovné druhy typické pre jednotlivé slohové postupy
 D) aký slohový postup a útvary je v ukážke Maco Mlieč

A) ZNAKY POVIEDKY: poviedka je kratšie epické dielo, zachytáva 1 udalosť zo života, má málo postáv. Poviedky sa kompozične rozdeľujú na tri časti: v úvode sa rozprávač (štylizovaný autor) stretáva s hlavnou postavou, zobrazuje "náhodnú" situáciu, snaží sa odhaliť príčiny bezútešného postavenia hrdinu. V jadre sa dopĺňa osud hlavného hrdinu, mozaikovitým prostredníctvom autorskej reči prerozprávaná jeho biografica. V závere sa čitateľ vracia do reality, rozprávač opäť vedie dialóg s postavou, konštatuje sa jej nezmenená situácia.

REALIZMUS NA SR: 80.-90. roky 19. stor. oproti európskemu realizmu oneskorenie o 50 rokov – pre zlú ekonomickú, kultúrnu a hospodársku situáciu, národný útlak, bieda, nezamestnanosť, hromadné vysťahovalectvo do zámorských krajín, maďarizácia, bol nedostatok kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií a až do roku 1918 žiadna slovenská SŠ a VŠ. V Martine bolo stredisko konzervatívnej inteligencie – tzv. Martinčania, vznikli časopisy *Národné noviny*, *Slovenské pohľady*, *Černokňažník*, *Dennica*, *Priateľ ľudu*, spolok *Živena* (vydával *Dennicu* – ženský časopis o postavení ženy, proti politike konzervatívcov stúpila opozičná skupina mládeže – *Hlasisti* – časopis *Hlas*, zastávali modernejšie, liberálnejšie názory.

LITERATÚRA: nová generácia dala prednosť súčasnej tematike, vychádzali z vl. skúseností a zážitkov, najvernejšie zobrazujú skutočnosť, zamerali sa na analýzu charakterov postáv, postavy neidealizujú, lebo hrdina je obyčajný človek (romantizmus výnimočný), vystupuje tu slovenský ľud. Sociálnu problematiku zatlačila *národná otázka* = či na čele národnoobraného zápasu má stáť zemianstvo alebo ľud. V strede záujmu je *úpadok roľníctva a zemianstva*. Realizmus má 2 fázy.

- 1) **opisný:** *Vajanský, T. Vansová, E. Maróthy-Šoltésová, P.O. Hviezdoslav, M. Kukučín*
- 2) **kritický:** hrdina chudobný človek, skut. postavy: *Tajovský, Slančíková, Pojdavorinská*, predprevrat. tvorba *Jesenský, Jégé*

Poézia: používal sa *syllabotonicý prozodický systém* – striedanie prízvukných a neprízvukných slabík,

Próza: bola zameraná na analýzu charakterov postáv, písali dedinské poviedky a spoločenské romány

Dráma: najmenej rozvinutá (*Hviezdoslav* = *Herodes* a *Herodias*)

B) JOZEF GREGOR TAJOVSKÝ: pseudonym podľa rodiska Tajov, žil u starých rodičov, SŠ v BB – maďarizácia, Kláštor pod Znievom - učiteľský ústav, striedal zamestnania ako učiteľ pre nehody s vrchnosťou, nechcel byť nástrojom pomadžarčovania = odišiel do Prahy, v spolku slovenských študentov Detvan, úradník na SR, oženil sa Hanou Lilgovou = začala písať ako Hana Gregorová, narukoval na 1WW, zajatie s Jesenským, vrátil sa do MT, BA na rozvoji kultúrneho života, nečakane zomiera zraňovaný nástupom fašizmu. V tvorbe priamo zobrazuje spoločenské zlo (využívanie chudobných), sociálnu skutočnosť (alkohol, chudoba). Zobrazoval to, čo videl, kritizuje postavy = neúprosný kritik. Písal poviedky s ľudovými postavami (biedni, utláčaní, bezmocní, najbiednejší, pracovití, čestní, malí), neidealizuje = nezakrýva ich chyby, ktoré sú dôsledkom biedy (zaostalosť, poverčivosť, ľahostajnosť, konzervatizmus, alkoholizmus). Postavy vo všeobecnosti sa usilujú o čistotu svojho mena a bránia ho, opierajú sa o mravné princípy a voči zlu sú takmer bezbranní, spoľahnúť sa môžu iba na ich fyzickú a mravnú silu. Fyzická sila je voči zlu a spoločenskej nespravodlivosti slabá, a mravná sila pre panský svet nič neznamená, no pre obyčajného človeka je všetkým. V dielach **Maco Mlieč**, **Apoliena**, **Aby odvykali**, **Smädní** a **Kosec Môrik** kritizuje alkoholizmus, súciti s ľuďmi, vidí zlé stránky, kritizuje fajčenie – kritika chudobných i bohatých.

- **MAMKA PÔSTKOVÁ:** poviedka opisuje utrpenie čestnej, pracovitej, statočnej dedinskej ženy, ktorá prežila ťažký život s mužom pijanom, synom ľahotkárom, ktorý opustil ženu s deťmi a robil v inej dedine; rozprávačom je bankový úradník, ktorého rozprávanie pôsobí hodnoverne, objektívne; prejavuje svoju náklonnosť k postavám pomocou zdobenín, prísloví, nárečových prvkov; mamka dlhovala banke tri koruny a úradníci vždy udivení sledovali, ako čestne vracala grajciar po grajciari zo svojej dlžoby; nakoniec zrobená, zostarnutá predá aj perinu, aby mohla banke splatiť dlh a pokojne zomrieť; mamka Pôstková predstavuje na rozdiel od Maca Mlieča morálnu silu ľudu.
- **DO KONCA:** poviedka o smrti st. otca, v skratke zobrazuje jeho osudy, nálady a vnútorný svet, jeho životnú filozofiu – láska k práci, práca až do konca života. Okrem figliarstva a dôvtipu, humoru, rozvádza v nej i vážne témy, úvahy, najmä ľudskosť, obetavosť a lásku. Malý, mal rád smiech, rád žartoval, s každým hovoril priamo, dobrácke oči, každé ročné obdobie a deň pracoval, vždy musel byť v prírode, keď bol chorý, hneval sa, že sa ostatní o neho starajú. Záver – posledný deň života starého otca, chcel vyjsť na pole, babke má ísť pomôcť sadiť, babka ho našla po návrate na zemi mŕtveho, vychystaného do práce. Zdôrazňuje prácu do konca života. Posledná veta – „Pre nás žili, pre nás pracovali, nech je im ľahká slovenská zem!“
- **ŽLIEBKY:** téma – zabezp. materiálu na opravu domu – vracia sa do detstva – sneh polámal žliebky a na ich opravu bolo treba veľmi dlhé drevo – jedľa. Rozhodli sa ich ukradnúť z lesa, prichytí ich však hájnik, obídu celý les, vrátia sa a podrežú ich, aby vyschli a potom sa pre ne mohli vrátiť. Negatívne: krádež – ospravedlňuje ju takto: „Hora je božia, patrí všetkým“

- **APOLIENA:** v dedinskom prostredí, téma: odhalenie následkov alkoholizmu na Apolieninom otcovi. Apoliena bola 15ročná biedne hluchonemá dievča, otec ju opitý denne bil. Slúžila u pánov – starala sa o ich dcéru, nechceli ju lebo je škaredá a hluchá, na prosenie matky ju vzali, málo platili, bili ju. Skamarátili sa s ňou 2 učni, za ktorých všetko robila, keď to urobila zle zbili ju, volali ju Poleno. Jej matka bola čudná, verila že otec sa zmení, ľutovala ho. On bol surovec, opilec a bil ich. Apolienu prepustia z práce, dievčatko začalo rozprávať a bolo treba slúžku, ktorá by sa s ňou rozprávala. Koniec je otvorený, autor necháva čitateľa domyslieť si záver „Ba kde ozaj sa to chúďa tľchie? Ale možno má i isté miesto, len nikto o ňom nevie.
- **ABY ODVYKALI:** centrum deja okolo rodiny Čabrdovcov. Starý Čabrda, žena aj syn pijú, bývajú v 1 dome, syn sa opije a rodičia ho z krčmy ťahajú na vŕzgajúcom voze, deti ho zbadali a kričali na neho, mama išla s deťmi, nekričte naňho, idú ho uložiť do postielky. Posledná veta: Pekne svorne si povypijali a dali i deťom aby odvykali posmievať sa rodičom.
- **HORKÝ CHLIEB:** téma: prenajatie človeka ako prac. sily, láska matky k deťom. Fašiangy, tance, bály, priestor v maštálke prerobenej na dom, v dome pánov. Mara Turjanka je prostá, chudobná žena, živorí, muž zomrel a je sama s deťmi, žije vo veľkej biede, deti chodia každý večer spať bez večere do studenej izby, ona v noci stráži pánske deti, kým sa páni vrátia zo zábavy, ona má svoje doma samé a stále odbehuje domov v mrazivej noci, ťažko ochorie. Bol to skutočne zárobok na horký chlieb, lebo Turjanka prechladne (ochorie) a nemá už peniaze ani na lekára, ani na lieky, až zomrie. Záver je otvorený.
- **NA CHLIEB:** osud poľnohospodárskeho robotníka, pri práci skoro zomiera, bieda ho prinútila o peniaze z banky na jedlo pre deti, ručiteľ je chudobný, odmietnu ho, až neskôr mu ľudomilný skutok povolia.
- **MACO MLIEČ:** Maco Mlieč – považuje sa za jednu z najlepších Tajovského poviedok, zachytáva životné osudy zaostalého chudobného dedinského sluhu, Maco pracuje celý život u bohatého gazdu, ku koncu svojho života nedostáva ani plácu. Maco bol ochotný pracovať za trochu pálenky, jedla, tabaku (dohánu) a sľub, že ho gazdu po smrti pochová ako správneho kresťana. Keď už cítil blížiaci sa koniec, išiel sa s gazdom „porátať“, ale keď sa dozvie, že nie je richtárovi nič dlžný, spokojne sa vrátil do maštale, kde ho našli ráno mŕtveho. Gazda mu vystrojil veľkolepý pohreb, ale sluhovia v dedine si povrávali, že „však ho mal za čo pochovať“. V poviedke sa vyskytujú 2 pohľady na život: 1.jednoduchý, Macov, ktorý je spokojný so životom, ktorý vedie 2.intelektuálny, autorský – autor nechápe Macovo správanie, nerozumie, ako môžu ľudia takto jednoducho žiť. - pov. Autor v diele zachytáva život Maca Mlieča, ktorý dlhé roky pracoval na gazdovstve majetného sedliaka. Ako 18 ročný bol paholok pri koňoch. Keď mu rodičia zomreli, gazda mu poskytol všetko potrebné pre živobytie: stravu, nocľah... Gazda ho mal strašne rád, pretože vedel opatriť jeho najlepšie kone. Raz si pri nešťastnom páde zlomil nohu, ale tá sa mu nezhojila a preto začal krívať. Preto ho gazda preložil ku volom. Ale časom už na nich nestačil a tak ho dali pást kravy. Maco neskôr ochorel, skúšal brať rôzne bylinky na priedušky avšak už vôbec nevládal dýchať. Išiel za gazdom, spýtať sa, čo je mu ešte dlžný. Gazda mu povedal, že on sám mu ešte dlhuje 13 zlatých. Maco mu na to povedal, že už zomiera a žeby mu dal tých trinásť zlatých na pohreb, a že nechce byť pochovaný pri plote. Na druhý deň ho našli stuhnutého v telinci. Gazda mu vystrojil krásny pohreb, celá dedina ho chválila, ale sluhovia si pošepkávali, že však ho mal za čo pochovať.

B) BOŽENA SLANČÍKOVÁ – TIMRAVA: Pseudonym Timrava si zvolila podľa obľúbenej studničky na vodu. Otec – farár ju sám učil, vyššie vzdelanie nemala – iba rok v BB pre osvojenie mestského správania, po návrate v rodisku domáce práce, v DK bola pol roka spoločníčka Pavly Országhovej, po otcovej smrti opatrovatelka v materskej škole v Ábelovej. V 1945 sa presťahovala do LC kde žila do smrti. V tvorbe neidealizuje slovenskú dedinu, život na nej zobrazuje ju neúprosne pravdivo, zaujíma sa o majetkové vzťahy, neuznáva pretváрку, ženu osamostatňuje ako samostatne mysliacu a konajúcu, do literatúry dala nový typ človeka. Opisuje protirečivé a zložité ženské postavy, oproti ktorým zobrazila chlapov ako málo imponujúcich slabochov, smiešnych vo svojom sebedomí; zobrazuje duševný svet ženy - jej myšlienkové pochody, využívala iróniu, výsmech, satiru, prezývky, ľudovú reč postáv. S dedinskou tematikou písala prózu o živote ľudí na dedine tak, ako ho videla vlastnými očami a triezvym rozumom. – **Na jednom dvore, Mojžík, Márnosť všetko, Ťapákovci** a prózy zobrazujúce medziľudské vzťahy z prostredia panskej spoločnosti – vidieckej inteligencie = **Ťažké položenie, Tak je darmo, Bez hrdosti, Veľké šťastie, Nemilí, Pozde.**

- **POMOCNÍK:** dedinské prostredie, téma život učiteľskej dcéry. Otec učiteľ ochorie a priateľovi napíše list, aby poslal svojho syna ako výpomoc, zatiaľ jeho dcéra učí deti sama. Na návštevu prídu 2 muži – Ivan Samoš (vysoký, chudý) a jeho otec (malý, tučný), je šero a nevidí im do tváre. Vysníva si, že po ňu príde pomocný učiteľ, veľmi pekný, ale obaja sú škaredí, preto sa s nimi nebaví. Na návštevu prídu 2 otcovi kamaráti a 1 dievča, Ivan s ňou koketuje a ona žiarli. On jej robí napriek a zalieča sa jej. Napriek tomu mu vo vedľajšej dedine ponúknu miesto učiteľa. Ona je hrdá, nedá na javo nič, po čase príde pýtať ju o ruku: Zle je človeku bez ženy. – Zajtra ti poviem,... Vezmú sa, odíde s ním a žijú šťastne.
- **BEZ HRDOSTI:** autorka opisuje mladého samolúbeho učiteľa Sama Jablonského, ktorý vedie vidiecky spevokol a učí spievať sedliackych chlapcov; najviac je jeho osobnosťou očarená Milína Adamčíková, ktorá rozpačito prijíma všetky jeho opovržlivosti; sníva o jeho dotykoch, červená sa hanbou nad sebou; svoje zaľúbenie už nedokáže tajiť; hneď ako si je Samo istý jej náklonnosťou, nasleduje Milínu ako tóna a inokedy si ju nevšíma; preto si Milína stále kladie otázku, či ju ľúbi alebo nie; trápi sa kvôli tomuto mužovi, nespí, neje, tvár jej horí, ale svoje očarenie nedokáže ovládať; ešte dlho sa musí presvedčať, že jeho najviac zaujíma práve to trápenie, ktoré vyvoláva v duši dievčat, lebo svoju pozornosť vždy venuje nejaký čas inej a tú potom odvrhne; v závere na zábave Milína konečne vytriezvie z nereálneho vzťahu.

- **ŤAŽKÉ POLOŽENIE:** zachytáva atmosféru vidieckej inteligencie, zobrazuje ju pri kartách, zábavách, málokedy pri práci, ich duševný život je prázdny, plytký – typ zbytočného človeka.
- **VEĽKÉ ŠŤASTIE:** poznáva panský a sedliacky svet.
- **SKON PAĽA ROČKU:** Deformovaný vzťah rodičov a detí, muža a ženy v povojnovej dedine. Chudobný Paľo sa oženi so Zuzou, hoci jej bohatí rodičia ho odmietli. Ich veľká láska pomaly odumiera a po piatich rokoch je Paľovi žena odporná, lebo ho ženie do ustavičnej roboty a aj tak žijú v biede. Paľo vyhodil z domu aj vlastnú matku. Búri sa proti žene, matke, cirkvi i obecným poriadkom. V závere Paľo zomiera. Jeho individuálny protest vyúsťuje do beznádeje a tragiky smrti. Ďalšie poviedky z prostredia slovenskej dediny: Mojžík, Mocnár, Márnosť všetko, Ondro Hľonzo.

- **ŤAPÁKOVCI:** 1 z najkritickejších poviedok slovenskej literatúry.

Téma: Príbeh o rozplývajúcej sa láske, o vzdore proti chudobe, o snahe získať mravnú čistotu po predchádzajúcej vine.

Idea: Ani ľudský osud človeka zo sedliackeho rodu nie je uchránený pred tragickými zvratmi.

Postavy:

Il'a – kráľovná = chce zmeniť zaostalý spôsob života ťapákovskej rodiny. Ide odhodlane za svojim cieľom. Je vzdelanejšia ako ostatní v rodine. Je aj vytrvalá. Odchádza z domu a snaží sa žiť inak, lepšie.

Anča – zmija = najtragickejšia postava v tvorbe autorky. Je stará dievka. Prekonala chorobu, ktorá ju zmrzčila. Nemôže chodiť, iba loží po štyroch. Vnútri je citlivá a nežná, no jej osobné nešťastie ju robí závistlivou, hádavou, zádrapčivou a drsnou. Túži byť milovaná, no zostáva jej len vyšívanie čepcov pre mladé nevesty a žiaľ z radosti iných. Je taká nešťastná, že by najradšej nežila: „Bodaj som nebola prišla na svet, bodaj nikdy nie...!“

DEJ: sa odohráva na dedine. Rodina 16-tich Ťapákovcov žije pohrome v jednom dome patriarchálnym spôsobom, v ktorom žili ich predkovia. Spolu je ich 16. Sú zaostalí a sú zo všetkým spokojní. Dbajú na zvyky svojich predkov. V popredí sú dve postavy – Il'a, manželka najstaršieho brata Paľa a jej švagriná Anča. Il'u nazývajú kráľovnou a Anču zmijou. Il'a je babičou. Pokúša sa ich zmeniť, vyčíta im, že žijú v neporiadku, a že sa tlačia v jednom dome šestnásti. Ťapákovci si z nej robia iba posmech. Nepáči sa im, že Il'a ich stále kritizuje. Najnespokojnejšia je Anča, ktorá ostatných stále provokuje a chce vyvolať hádky medzi Il'ou a Ťapákovcami.

DEJ: Nastáva jar a ľudia sa púšťajú do jarných prác, iba u Ťapákovcov sa nič nedeje. Nevedeli, či môžu ísť orať v stredu, lebo vždy začínajú v piatok. U Ťapákovcov ich je veľa, keď sa zídu. Štyria bratia so ženami a deťmi, najmladší- Mišo, ktorý je ešte slobodný a jedna sestra Anča, ktorá už má 30 rokov. Je stále slobodná, postihnutá a ako jediná sa postaví proti Ili. Il'a, braná od Jablonkovcov, je Paľovou ženou. Volajú ju kráľovná, Anču zasa zmija. Nemajú v dome nikoho, kto by ich viedol, ale Il'a sa o to pokúša. Neustále sa háda s Ančou, je ale nespokojná s tým, že ich je v dome 16 a začne sa sťažovať Paľovi. Už tam nechce bývať, chce sa osamostatniť, nepáči sa jej rozbitá studňa, chce nový dom. Paľo ju ignoruje a ju to moc hnevá. Rozhodne sa trucovať a ukázať mu, že jej nakoniec vyhovie a to tak, že pôjde ako spoločníca ku pani učiteľke. Každý večer čaká na Paľa, že sa pomeria, spolu odídu a postavia si dom v záhrade jej rodičov. Každý deň necháva otvorené zadné dvierka- on nechodí. Zo začiatku mu to bolo jedno, neskôr odišiel pásť ovce a dlhšie nebol doma. Il'a vie, že Ťapákovci bývajú pár domov od škôlky a Anča každý večer sedí na lavičke a šije. Preto nahlas vykrikuje ako je jej dobre, aj keď to nie je pravda, aby ju rozzúrila. U nich sa zatiaľ nič nedeje. Mišo je smutný, lebo si nemôže vziať Katku. Anča smúti, že jej láska Jano Fúzakovie sa ide ženiť s Marou. Ona má tú drzosť požiadať Anču, ktorá šije vence pre tri dediny, aby jej ušila svadobný veniec prednostne a dá jej peniaze dopredu. Práve v tom čase spomína Anča na svoje detstvo, keď ešte vedela normálne chodiť. Potom dostala lámku a už sa nevystrela. Chodila po doktoroch, ale nič nepomohlo. Na druhý deň prichádza do dediny po dlhom čase Paľo. Il'a vykrikuje a snaží sa, aby si ju všimol- on nič. Anči vadí, že kráľovná ušla. Pri večeri to povie Paľovi, ale aj to že pri škôlke vidí chodiť nejakého chlapa, čo sa rozpráva s Il'ou- márne. Nakoniec keď mu povie kamarát, že by sa patrilo ísť si po ženu, tak ide. Il'a sa robí, že spí. Vtom sa akože zobudí a nadáva mu, kde sa tu vzal. Nakoniec to všetko vyrieši pán notár. Povie, že Il'a nesmie byť aj slúžkou, aj pôrodnou babou v dedine. Teda prestane slúžiť, ide ku rodičom domov a hovorí, ako s Paľom v lete postavia dom. Poviedka má šťastný koniec. Mišo už nespomína na Katku. Anča, keď večer ostane sama, pozerá do obloka domu Jana a lká: „Bodaj som nebola prišla na svet, bodaj nikdy nie...!“

B) MARTIN KUKUČÍN: v próze venoval pozornosť dedine najmä **Martin Kukučín**. Vlastným menom Matej Bencúr, rodisko v Jasenovej na Orave. Študoval na Gymnázium v Revúcej, Martine a BB, Kláštore pod Znievom, medicína v Prahe. 1893 lekárom v obci Selce na ostrove Brač v Dalmácii. Oženil sa s Pericou Didoličovou a v r. 1907 odišiel s ňou do Južnej Ameriky. Bol tam prvým lekárom, členom a funkcionárom viacerých spolkov. V poviedkach kladie dôraz na charakterovú a psychologickú kresbu postáv, ako aj na jemné humorné ladenie krátkych próz s využitím slovnej a situačnej komiky.

- **RYSAVÁ JALOVICA:** postavy Adam a Eva Krtkovi a Trnkovi. Príbeh o kúpenej a stratenej rysavej jalovici, o dôsledkoch, nedorozumeniach... Črta, zopár anekdot spojených do jednej črty. S láskavým humorom zobrazoval nedostatky hrdinov, napr. v tejto poviedke, kde humorné dejové situácie vyplývajú z komického charakteru ústrednej postavy Adama Krta a zároveň ju dokresľujú. Adam Krt mal na jarmoku kúpiť kravu, čo sa mu nepodarilo a zastavil sa v krčme aj keď mu to jeho žena zakázala. V krčme stretne Adama Trnku, ktorý mu predá jalovicu. A ako tak sedia v krčme a pijú na zmierenie jalovicu si odvedie Krtova žena a tu vznikajú humorné situácie, ktoré vyplývajú aj z charakteru postavy Adama Krta. Kukučínov humor je plný láskavosti a súcitu s ľudskými slabosťami. Hoci je Adam výzorom komický, predsa z neho preniká ľudskosť a dobrota.

- **NEPREBUDENÝ:** Psychologická poviedka patrí k najtragickejšej próze. Z charakterovej drobnokresby prechádza do drobnokresby psychologickéj (rozoberá psychológiu človeka). Ondráš Machuľa - hlavná postava, mrzák. Kukučín sa zaoberá psychickou Ondráša, rozoberá psychiku aj ďalších postáv. Je tu horizontálna kompozícia - chýba rozprávač, nahrádza ho vnútorným monológom Ondráša. **Konflikt:** vnútorný svet Ondráša s vonkajším svetom. Jazyk - reč dedinského ľudu, oravské nárečie - v dialógoch, v opisoch používal spisovný jazyk. Na Ondášovi vytvoril citlivú psychologickú štúdiu dedinského mrzáka, ktorý predstavuje najbiednejšiu sociálnu vrstvu dediny.

Dej: Hlavným hrdinom poviedky Martina Kukučina - Neprebudený je Ondráš Machuľa, ktorý je lonovský husiar. Príroda ho neobdarila ani krásou ani rozumom. Autor ho v poviedke opisuje takto: Ondráš Machuľa je veru biedny tvor boží. Kto naňho pozrie musí ho poľutovať. Akoby Stvoriteľ chcel v ľuďoch vzbudiť obdiv, zasypúc ho všetkými nedostatkami. Keď kráča ruky sa mu vopred celengajú. Ľudia s útrpnosťou hľadajú na toto chlapča. No on sám neberie sa za mrzáka, spokojný je sám so sebou. Ondráš, odkázaný na milosť iných, neschopný sa starať sám o seba, slúži dedine aspoň tým, že im pomáha pásť husi. Keďže otec sa k nemu nepriznáva a matka mu umrela, vychovávala ho od malička jeho teta. Machuľa obdivuje Zuzku Bežanovie, najkrajšie dievča v dedine. On nevie klamať, a tak keď mu raz Zuzka Bežanovie zo žartu povie, že si ho vezme (hoci ľúbila Janka Dúbravie) za muža, je si istý, že to myslela vážne. Ondráš jej uverí a teší sa na ich spoločnú svadbu a budúcnosť. Týmto spôsobuje nepríjemnosti svojej láskyplnej tetke, ktorá sa oňho stará. Zuzka, ktorá si neskôr uvedomila, čo vyviedla ma zle svedomie. V deň Zuzkinej svadby s Jankom Dúbravie sa Ondráš vyparádil, lebo si myslí že to bude svadba jeho a Zuzkina, tetka ho chce zachrániť od hanby ale on sa z komory aj tak dostane. Ponáhľal sa na svadbu, ale tam sa dozvie že jeho údajná nevesta ho vymenila z a Janka Dúbravie. Sklamaný vyšiel von na dvor a sadol si na koleso voza. Onedlho sa niekto ozval: horí! horí! V prvej chvíli si to nikto nevšimol, každý sa zabával ale neskôr vznikol zmätok. chlapi neskôr zbadali niekoho v kôlni. bol to husiar. chlapi ho ihneď poviazali lebo si mysleli že to on podpálil stodolu. neskôr prišla k nemu Zuzka a rozviazala ho. Všetci utekajú z domu a zachraňujú dobytok z maštale. Zabudnú však na husi. Spálená povala má každú chvíľu spadnúť, takže sa nikto neodváža vyvieť ich. Zrazu Ondráš vbehne do stodoly po husi a povala sa v tej chvíli prepadne. Na druhý deň je pohreb a všetci smútia za nebohým pastierom. Charakteristika hl. postavy: Ondráš Machuľa bol síce postihnutý, ale aj tak dobromyseľný a slušný človek. Mal škaredú tvár, bol malý a často sa správal detinsky. Citát: „Ľudia pozerajú vždy len za tým, čoho nemajú. To, čo majú, nevážia si ani zamak.“

- **DIES IRAE:** Na závažný problém doby – honbu za peniazmi Kukučín poukázal v poviedke **Dies irae** (Dni hnevu). Dielo Dies irae patrí medzi jeho vrcholné poviedky. Príbeh sa odohráva na pozadí cholerovej epidémie v obci Lomnica, medzi dvoma zemianskymi rodinami. Patrí k vôbec najlepším poviedkam. Poviedka s románovou kompozíciou. Dráma peňazí, tvrdí: Peniaze kazia človeka. Resumé: nemá záporné postavy, ide len o charakterové protiklady, rozum s citom. Konflikty rieši harmonicky (v protiklade ku Timrave, Tajovskému), na báze mravného princípu. Pracuje s iróniou- ak ide o ľud- ľahká, páni- ostrejšia. Dej sa dotýka cholerovej epidémie z roku 1874. Starý Sýkora, dedinský úžerník, ktorému záleží len na peniazoch, zakáže chodiť synovi Jurkovi za Evkou Zimovou, lebo jej rodičia richtárovci sa zadĺžili. Druhého syna dal na vojnu lebo ho podozrieval z krádeže svojich peňazí. Keď Jurko ochorie na cholery, nejde ho ani pozrieť iba keď mu zmiznú peniaze zo sypárne a upodozrieva richtára Zimu. Keď však uvidí, v akom stave je Jurko, čosi sa v ňom zlomí. Celú noc prebdel a rozmýšľal o svojom premárnenom živote. Uvedomil si, že jeho jediným cieľom nebola rodina, ale mamona. Keď prišiel o majetok, stratil zmysel života. Všetko oľutuje, prejaví dovtedy u neho nevídaný cit k synovi a ospravedlní sa richtárovi a jeho rodine. Jurkovi je ihneď lepšie, obe rodiny sa zmierili a začali prípravu na svadbu. Martin Kukučín v tejto poviedke zobrazil upadajúce zemanstvo. Sýkora - symbol zemanstva, stratou majetku stráca aj svoje ideály. Vykreslil tak morálnu premenu človeka, ktorý bol celý život nenávidený. Poukazuje aj na fakt, že vždy je čas na nápravu osobnosti.
- **KEĎ BÁČIK Z CHOCHOĽOVA UMRIE:** predstavuje jedného takéhoto príslušníka zemanstva – Aduša Domanického z Domaníc. Pán Aduš nemá už nijaký majetok a svoju záchranu vidí iba v blízkej smrti bohatého príbuzného báčika z Chochoľova. Oproti Adušovi stojí priekupník Ondrej Tráva bezohľadne zhŕňa majetok.

C) SLOHOVÉ POSTUPY A SLOHOVÉ ÚTVARY: **Slohový postup** - je to postup, akým sa skladajú, usporadujú, členia alebo spájajú jednotlivé zložky textu. **Slohový útvar** (žáner): konkrétny, uzavretý, hotový jazykový celok, v ktorom sa obsahové prvky usporiadali na základe istého slohového postupu. Slohové postupy rozlišujeme :

- 1) **ROZPRÁVACÍ:** najvyvinutejší a typovo najbohatší postup. Rozlišuje sa čisté rozprávanie od komplexného, v ktorom je aj opisný a dialogický postup. Charakteristickými črtami je ucelenosť, časová následnosť a príčinná súvislosť deja, aktualizovanosť, objektivnosť alebo subjektivnosť. Oboznamuje čitateľa s nejakým príbehom, udalosťou. Pri rozprávaní sa zachycuje dej aj s okolnosťami, ktoré s tým súvisia. Formálne sa časová následnosť vyjadruje kategóriou slovesného času i časovými spojkami, príslovkami, slovesami. Používajú sa jednoduché vety. Uplatňuje sa v epických umeleckých textoch (rozprávka, povesť, poviedka, novela, román), v publicistických beletristických žánroch (fejtón, reportáž...) a v hovorovom štýle. Rozprávací slohový postup Zaujímavé udalosti, príbehy a zážitky sa spájajú do jedného dejového pásma, v časovej postupnosti. Najbohatší slohový postup. Uplatňuje sa v slohových útvaroch: rozprávanie, bájka, rozprávka, povesť, poviedka, novela, román, fejtón.

- 2) **OPISNÝ:** najbližší informačnému s. post. Vzniká tak, že podávateľ vyberá pre svoj prejav vonkajšie alebo vnútorné znaky, črty a vlastnosti osoby, veci alebo javu a zachytí ich tak, ako ich vidí vlastným okom. Charakteristické črty sú nesúdržnosť, výpočet vlastností, zameniteľnosť poradia slov alebo viet v súvislom texte, uplatňovanie prítomného času, subjektivnosť. Opis je jazykový prejav, ktorým sa majú jednoducho a výstižne vyjadriť hlavné a podstatné znaky zobrazeného predmetu alebo javu. Opis môže byť statický a dynamický. Rozdeľujeme opis umelecký, praktický, odborný. Kompozícia opisu závisí od jeho funkcie. Jazykové prostriedky opisu sú podstatné mená, prídavné mená, príslovky spôsobu a miery, slovesá. Štylizácia opisu závisí od druhu opisu. Používa v návodoch, opisoch, posudkoch, životopisoch, charakteristikách, cestopisoch, reportážach... Opisný slohový postup Štruktúrou sa podobá informačnému slohovému postupu. Najčastejšie sa využíva prítomný čas. Čistý a súvislý opis je zriedkavosťou. Výpočet znakov, vlastností predmetov. Môže byť statický, dynamický, náladový atď. Obsahuje vecné vzťahy, znaky, vlastnosti, výrobný alebo pracovný postup. Uplatňuje sa v slohových útvaroch: opis, návod, životopis, posudok, charakteristika, reportáž.
- 3) **INFORMAČNÝ:** najjednoduchší slohový postup. Informácia je najzákladnejšia jazyková činnosť. Základné údaje informácie sú (čo, kde, kedy, kto, prečo, ako). Patrí sem správa, oznámenie. Uplatňuje sa v administratívnych žánroch, častý je v publicistike i vo vedeckých textoch. Informačný slohový postup. Vyznačuje sa jednoduchosťou. Snaha zahrnúť do jednej výpovede čo najväčšie množstvo faktov. Obsahuje stručne údaje na otázky: kto? čo? (vykonal alebo vykoná) kedy? kde? ako? prečo? Uplatňuje sa v slohových útvaroch: správa, oznámenie, hlásenie, pozvanie, plagát, inzerát, telegram, list, zápisnica, protokol, bežné rozhovory.
- 5) **VÝKLADOVÝ:** si všíma vývinové, funkčné a kauzálne vzťahy medzi faktami. Osobnosť autora a adresáta je anonymná, dôležitá je objektivnosť. Vyskytuje sa v písomných útvaroch náučného štýlu (výklad, štúdia), v analytických článkoch publicistického štýlu (úvaha, recenzia). Výklad je najbežnejším útvarom výkladového sl. postupu. Cieľom výkladu je vysvetliť nejaký technický alebo spoločenský problém, poučiť o nejakej veci. Výkladom sa vysvetľujú a sprístupňujú známe vedecké poznatky. Výklad sa člení na úvod, jadro a záver. Aby bol jasný, využívajú sa schémy, grafy... Pri vysvetľovaní sa používajú základné postupy logického myslenia (indukcia, dedukcia, argumentácia). Sloh výkladu je intelektualizovaný, potláčajú sa všetky prvky, ktoré by mohli pôsobiť na cit. Zdôrazňujú sa rozumové prvky. Patrí sem: referát, prednáška, prejav, diskusia, úvaha, úvodník, komentár, causerie, esej, recenzia. Náročný. Spravidla má úvod, jadro a zakončenie. Využívajú sa zložené súvetia. Vyskytuje sa v odborných a novinárskych prejavoch. Vo výklade sa vyskytuje trpný rod (pasívne tvary sloves). Výkladovým slohovým postupom sú písané učebnice. Obsahuje vnútorné vzťahy (príčinné, dôsledkové), hodnotenie a vlastné názory. Uplatňuje sa v slohových útvaroch: výklad, referát, prednáška, úvaha, kritika, recenzia, diskusný príspevok, úvodník.